مةرجةعيةت و وشةيةكي نامؤ لة فةرهةنطي سياسي ئةمأؤي كوردستاندا ... قادر ئةلياسي

ماوەیەکە، وشەی مەرجەع و مەرجەعیەت کەوتۆتە سەرزاری خەڵکی کوردستانی عێراق بە گشتی و راگەیەنەرە گشتی یەکانی کوردی لە کوردستانی (عێراق) بە تایبەتی. وەک ئاشکرایە، مەرجەع وشەیەکی عەرەبی و ئیسلامی یە و لە گەڵ دەستەواژەی مەرجەعی تەقلید، موجتەهید و وەلی فەقێ و... هاوواتایە و بە واتاگەلی خوارەوە لێک دەدرێتەوە: شوێنی گەڕانەوە، جێگای هانا بۆ بردن، سەرچاوەی بڕیار، موجتەهیدێک کە لە باری ئایینی یەوە بڕیاردەرە و پەیڕەوی لێ دەکرێ و... هتد.

مەرجەعیەت، ئەو سەرچاوە و شوێنەیە کە رجووعی پێ دەکرێ و کەسایەتی یەکی ئایینی لە پلەی ئایەتووڵڵادا بەڕێوەی دەبا. ئەم شێوە بەڕێوەبەری یە لە مەزهەبی شیعەدا باوە و لە چوارچێوەی هەندێ بڕیاری وەک (امر به معروف و نهی از منکر) لە حەڵاڵ و حەرامەوە دەست پێ دەکا و تا دەگاتە کێشە کۆمەڵایەتی و سیاسی یەکان. نموونەی ئەم چەشنە بەڕێوەبەریە کۆماری ئیسلامی ئێران و ئەو بۆچوونانەی عەلی سیستانی یە کە لە دوای گۆڕکردنی سەددام و رێژیمەکەی کەوتۆتە سەر زار و زمانان و رۆژانە لە لایەن دام و دەزگا پێوەندی دارەکانی سەر بە تاقمی شیعەوە دووپات دەکرێتەوە.

مەبەست لە ئاماژە کردن بە مەرجەعیەت ئەوەیە بتوانین لە تەنیشت شیکردنەوەیەکی سەرپێی ئەو چەمکەدا، ئاوڕێک لە کاریگەریی ئەو دیاردە مەزهەبی‌یە لە سەر کۆمەڵگای عێراق بە گشتی و کوردی ئەو بەشە بە تایبەتی بدەینەوە:

کاتێک سیستانی لە گۆڕەپانی مەزهەبی ـ سیاسی عێراق دا دەرکەوت و بوو بە جەمسەرێکی سەرەکی لە بەرامبەر هێڵە سکۆلارەکانی دیکەی ئەو وڵاتەدا، بەرە بەرە توانی بە هاوبیری و هاوتەریبی لایەنە شیعەکانی عێراق و بە هاوکاری راگەیەنەرە گشتی یەکانی ئەوان، جارێکی تر بیر و بۆچوونەکانی ئایینی شیعە بە وڵاتدا بەڵاوبکاتەوە. بە خۆ هەڵقورتاندنی ناوبراو لە بڕیاری ئەنجومەنی ئاسایشی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان سەبارەت بە گەڕنەوەی سەروەری بۆ عێراق و دژایەتی کردنی لە مەڕ سیستەمی فیدراڵی و ئامانجەکانی گەلی کورد تا بگاتەوە پرۆسەی هەڵبژاردن و فەتوا دەرکردن بۆ ئەوەی خەڵک بەشداری هەڵبژاردن بن و لەوەش زیاتر دەنگ بە لیستی شیعە بدەن، دەوری بە کردەوەی ئەم بۆچوونە پتر دەردەکەوێ.

هەر لە راستای سەرکەوتنی بۆچوونەکانی مەرجەعیەت لە عێراق دایە کە زۆربەی ژنانی سەر پەتی وڵات، لە پڕێکدا خۆ لە ژێر عەبا و پەچە و سەرپۆش دەشارنەوە و رواڵەتێکی ئیسلامی بە سەر وڵاتدا دەسەپێنن. بە جۆرێک ئەم شێوە هێژموونی یە تێکەڵ بە وتاری کەسایەتی یەکی سکۆلاری وەک مام جەلال دەبێ و لەو وتارەدا رەنگ دەداتەوە کە بەڕێزی لە کاتی هەڵبژێرانی بە سەرکۆماری عێراق لە بەردەم کۆمەڵەی نیشتمانی ئەو وڵاتە لە 06-04-2005 دا خوێندیەوە. بەڕێزی سەبارەت بە گەڕانەوەی ئاسایش و سەقامگیری بۆ عێراق، ئاواتەخوازە کە: < (عێراق بگەڕێتەوە) بۆ دەور و بەرە ئیسلامی و عەرەبی یەکەی و حکومەتەکەشی رۆڵی بەشداری جدیانە لە هاریکاری عەرەبی و ئیسلامی دا بگێڕێت>. لە درێژەی وتارەکەی دا هێنانە دی هاوکاری راستەقینە و کاریگەر لە گەڵ گەلانی عەرەبی و ئیسلامیدا گرێ دەدا بە پایبەند بوونی عێراق بەوەی کە < لە ژێر ئاڵای برایەتی ئیسلامی و عەرەبیدا > هەنگاو بنێ.

ئەم رەنگ دانەوەیە بەوەشەوە ناوەستێ و خۆ دەخزێنێتە نێو ئەدەبیاتی سیاسی کورد. بە جۆرێک ئێستا لە باتی سەرۆکی هەرێم کە بەڕێز کاک مەسعوود بارزانی بەربژاریەتی، زیاتر وشەی مەرجەعیەت دەبیستین. سەرکەوتنی ئەم دیاردە مەزهەبی یە، یەکەم باڵ کێشانی سێبەری دەسەڵاتی ئیسلامی سیاسی بە سەر عێراق دایە و دووهەم کێشانی کوردە بۆ نێو ئەو چوارچێوە مەترسیدارە.

بۆیە پێویستە کورد و سەرکردایەتی یە سیاسی یەکەی، قسە و وتارەکانیان رەنگدانەوەی ئەو بنەما پێشکەوتنخوازانەیە بێ کە ساڵانێکە لە پێناوی دا خەبات دەکەن و ئەویش دامەرزرانی حکومەتێکی فیدراڵی، فرەحیزبی و سکۆلاری ئارەزوومەندانەیە. حکومەتێک لە گەڵ رەچاوکردنی رێزی یەکسان بۆ سەرجەم پەیڕەوانی ئایین و مەزهەبەکان، دین و دەوڵەت لێک جوێ بکاتەوە و نەهێڵێ رۆڵی مەزهەب بە گشتی و ئیسلام بە تایبەتی لە دەسەڵاتە سیاسی یەکەی دا رەنگ بداتەوە.

کورد بە درێژایی شۆڕشەکانی کۆن و نوێ، لە گەڵ ئەوەی ژمارەیەک لە سەرکردەکانی ئایینی بوون بەڵام قەت بۆ دامەزرانی سیستەم و دەسەڵاتێکی مەزهەبی تێنەکۆشاوە. هەر لەو سۆنگەیەش دا نابێ لە باتی دەستەواژەی سەرکۆمار، سەرۆک، پێشەوا و رێبەر پەنا ببا بۆ وشەگەلێکی نامۆی وەک مەرجەعیەت کە نە بە ئایین و نە بە زمان لە گەڵ کورددا یەک ناگرێتەوە.

قادر ئەلیاسی،ئۆسلۆ- 23-04-2005
tole20@hotmail. com